

ORIGINAL RESEARCH PAPER

Assessing the needs of art education in elementary schools in Iran

Leila Abbaszadeh^{*1}, Neda Eisapor kalkhoran, Mohammad Azimi² and Morteza Golshani Gehraz²

1. Secretary of Education, Department of Elementary Education, Farhangian University, Ardabil, Iran.

2. Teacher, M.A. of Educational Management, Tehran, Iran..

3. Department of Educational Sciences, Farhangian University, P.O. Box 14665-889, Tehran, Iran.

3. Master's Degree, Educational Psychology, Allameh Amini Farhangian University, Tabriz, Iran.

ABSTRACT

Keywords:

art lessons, elementary schools, needs assessment, creativity, teachers

1. Corresponding author

Leylaabbaszadeh1381@gmail.com

Background and Objectives: Although many people associate creativity with art, products, it is by no means exclusive to artists or art. Creativity manifests itself in all areas of life, from science to gardening, and not all in all areas. They are quite creative. **Methods:** This research is part of qualitative and phenomenological research. Phenomenology means the study of lived experience or the world of life, which is lived and experienced by a person, and does not mean the world or reality separate from man. In the research approaches of phenomenology, there are two methods of descriptive phenomenology (Husserl) and interpretive phenomenology (Heidegger). Therefore, the current research was conducted based on Husserl's descriptive phenomenological method. **Findings:** Teachers should increase their scientific literacy and learn new art activities and teach them to their students, and not teach their backward courses in the bell of art. Also, parents can discover their children's artistic talent and improve their artistic skills by enrolling in an art class so that they can become skilled artists in the future and teach the future generations. Teachers should also encourage and support their students if they see their artistic talent. **Conclusion:** Education by increasing the budget in schools for art supplies, first of all, they should provide a suitable space for these art activities to be adjusted according to the mood of the students and hire an art specialist teacher in elementary school.

ISSN (Online): 2980-7948

DOI: 10.48310/jcdr.2025.16867.1110

Received: 2024-07-31 Reviewed: 2024-10-31 Accepted: 2025-03-20 PP: 128-145

Citation (APA): Abbaszadeh, L. , Eisapor kalkhoran, N. , azimi, M. and Golshani Gehraz, M. (2025). Assessing the needs of art education in elementary schools in Iran. *Journal of research in curriculum studies*, 4(2), 128-145.

 <https://doi.org/10.48310/jcdr.2025.16867.1110>

مقاله پژوهشی

نیازسنجی آموزش درس هنر در مدارس ابتدایی ایران

(تجربه زیسته معلمان، والدین و متخصصان تربیت)

لیلا عباسزاده^۱، ندا عیسی پور کلخوران، محمد عظیمی^۲، مرتضی گلشنی گهرآز^۳

۱. دبیر آموزش و پرورش، رشته آموزش ابتدایی، دانشگاه فرهنگیان، اردبیل، ایران.

۲. آموزگار، کارشناسی ارشد مدیریت آموزشی، تهران، ایران.

۳. گروه آموزش علوم تربیتی، دانشگاه فرهنگیان، صندوق پستی ۱۴۶۶۵-۸۸۹، تهران، ایران.

۳. کارشناسی ارشد، روانشناسی تربیتی، دانشگاه فرهنگیان علامه امینی، تبریز، ایران.

چکیده

پیشینه و اهداف: اگرچه بسیاری از مردم خلاقیت را با هنر مرتبط می‌دانند، محصولات به هیچ وجه در انحصار آن نیست. در زمینه‌های مختلف زندگی اعم از علم تا حرفه‌های متعدد خلاقیت وجود دارد؛ اما میزان خلاقیت در هر یک متفاوت است. **روش‌ها:** این پژوهش جزء پژوهش‌های کیفی و از نوع پدیدارشناسی است. پدیدارشناسی به معنای مطالعه تجربه زیسته یا جهان زندگی است که توسط یک فرد زیسته و تجربه می‌شود و به معنای جهان یا واقعیت جدایی از انسان نیست. در رویکردهای پژوهشی پدیدارشناسی دو روش پدیدارشناسی توصیفی (هوسرل) و پدیدارشناسی تفسیری (هایدگر) مطرح است. پژوهش حاضر براساس روش پدیدارشناسی توصیفی هوسرل انجام شد. **یافته‌ها:** معلمان باید سواد علمی خود را بالا ببرند و فعالیت‌های جدید هنری را بیاموزند و به دانش‌آموزان خود یاد بدهند. در زنگ هنر نیز دروس عقب مانده خود را تدریس نکنند؛ همچنین والدین نیز استعداد هنری کودکان خود را کشف کرده و با ثبت نام کردن در کلاس هنری مهارت هنری آنها را بالا ببرند تا در آینده به هنرمندان ماهر تبدیل شده و و دانش هنری خود را به آیندگان بیاموزند؛ معلمان نیز در صورت مشاهده استعداد هنری دانش‌آموزان خود، آنها را تشویق و حمایت کنند. **نتیجه‌گیری:** آموزش و پرورش با افزایش بودجه در مدارس برای لوازم هنری؛ فضایی مناسب برای این فعالیت‌های هنری فراهم نمایند تا متناسب با روحیه دانش‌آموزان تنظیم شود و معلم متخصص هنر را در مدارس ابتدایی استخدام نمایند.

از دستگاه خود برای اسکن و خواندن مقاله به صورت آنلاین استفاده کنید

DOI:

10.48310/jcdr.2025.16867.1110

واژه‌های کلیدی:

درس هنر
مدارس ابتدایی
نیازسنجی
خلاقیت
معلمان

۱. نویسنده مسئول

Leylaabbaszadeh1381@gmail.com

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳-۰۵-۱۰ تاریخ بازنگری: ۱۴۰۳-۰۸-۱۰ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳-۱۲-۳۰ شماره صفحات: ۱۴۵-۱۲۸

COPYRIGHTS

©2025 Leila Abbaszadeh, Et al. This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution (CC BY 4.0), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, as long as the original authors and source are cited. No permission is required from the authors or the publishers.

مقدمه

بشر به عنوان وجودی است که جنبه‌های مختلفی از جمله: جنبه‌های جسمانی، عاطفی، روانی و ادراکی دارد. جنبه هنری نیز از یکی از جنبه‌های وجودی او به‌شمار می‌آید که تربیت و شکوفاسازی آن از طریق آموزش و تربیت هنری به منصف ظهور می‌رسد (Fathi & Rahmani, 2022). از سویی هنر با عنایت بر ابعاد گوناگونی که بیان شد یکی از مشکلات نظام‌های تعلیم و تربیت در کشورهای گوناگون جهان است (Cunliffe, 2010). بر این اساس نیز به آموزش هنر به منظور شکوفاسازی انسان کامل و رشد یافته؛ یعنی افرادی که تمدن شایسته و مطلوبی را ارزش‌گذاری می‌کنند، نیازمندیم (FOWLER, 1989). بر این اساس آموزش و تربیت هنر را می‌توان آموزش و شکوفاسازی اساسی حواس و رشد، آگاهی از تجربه‌های بصری، خلقت و درک تصویر نمادین بصری و توسعه رویکرد توأم با آگاهی نسبت به گمانه‌های بصری در نقاشی، تندیس‌سازی و آموزش در عرصه کاربرد و اعمال قضاوت نقادانه تجارب بصری دانست (Hausman, 1971) که در توسعه آدمی و ایجاد وفاق جمعی نقش بسیار با اهمیتی دارد (ZHANG, 2022). به طوری که تربیت و آموزش هنری را می‌توان از جمله با اهمیت‌ترین کارکردهای تعلیم و تربیت و برنامه درسی دانست که در مسیر ارتقا توازن و تعادل کلی توانایی‌های متنوع مترتبان تأثیرگذار است که نقشی بسیار پررنگ در ظهور تمام قابلیت‌های مترتبان دارد (Amini, 2017). آموزش و تربیت هنر همچنین به عنوان عرصه‌ای است که علاوه بر آن که به تجربه‌های سابق اشاره دارد؛ بلکه در کنار آن نیز آغازی به آینده‌نگری توسعه هنر برای آینده است (2021 Kurbanov). بنابراین باید گفت که آموزش هنر از جمله مهم‌ترین مواد درسی است که در سطح کشورهای دنیا اهمیت دارد و البته باید توجه داشت که ارزش و اهمیت آن در کشورهای مختلف متفاوت است (Asvad & Eslami, 2021). بر این بنیان نیز آموزش و تربیت هنر به جهت اهمیتی که دارد در سراسر جهان مورد توجه و اهمیت کشورهای مختلف قرار داشته و بر این اساس نیز این ماده درسی به جهت شکوفاسازی قابلیت‌های هنری و استعداد دانش‌آموزان از اهمیت والایی برخوردار است.

با عنایت به اهمیت بالای آموزش و تربیت هنر، اسناد بالادستی به امر حاضر تأکید کرده و در این میان سند تحول بنیادین و سند برنامه درسی ملی بدان اشاره داشته و تأکید دارند؛ به طوری که از منظر سند تحول بنیادین تربیت و آموزش هنر از جمله ساحت‌های تعلیم و تربیت است که بر اساس شاخص‌های اسلام، قرآن، سنت و عقل تعریف شده و باید مورد توجه واقع شود؛ به گونه‌ای که در وضعیتی مورد انتظار بایستی با درک و فهم زیبایی‌شناسی از ساخته‌های هنرمندانه بشری، قابلیت‌های مورد نیاز برای تشکیل اثرهای هنر به دست آورده شده و جهت حفظ و بزرگداشت میراث فرهنگی، تمدنی و هنری در سطح ایران و جهان بر مبنای شاخص‌های اسلامی تلاش شود (سند تحول بنیادین، ۱۳۹۰). سند برنامه درسی ملی نیز به مثابه سند تحول بنیادین بر تربیت و آموزش هنر تأکید کرده و بیان می‌دارد تربیت هنری عرصه لازم را برای درک و فهم زیبایی‌ها و نظم هستی که از جمله مسیرها و شیوه‌های شناخت حضرت باری تعالی بوده به ارمغان آورده و قدرشناسی نسبت به زیبایی‌ها و خالق آن‌ها را نیز فراهم می‌نماید؛ به طوری که سازماندهی امور و فعالیت‌ها بر اساس رویکرد تربیت هنری سبب درک و فهم زیبایی‌های محیط پیرامون، محیط زندگی، ارتقا و غنی‌سازی حواس، تخیل، تفکر، قدرت درک و فهم معانی آشکار و نهان شده و به ادراک حسی و عاطفی کمک می‌کند (سند برنامه درسی ملی، ۱۳۹۰). بنابراین اهمیت تربیت و آموزش هنر از توجه و تأکید اسناد بالادستی بر امر حاضر روشن و آشکار بوده؛ چرا که تربیت و آموزش هنر موجب تشکیل ویژگی‌های انسان‌گرایانه، جهان‌بینی زیبایی‌شناختی، توسعه پتانسیل خلاق و توانایی‌های هنری (Shevtsova et al, 2024)، قابلیت‌دهی به کودکان برای ایجاد ایده‌های جدید و ریسک‌های خلاقانه، حل مشکلات به روش‌های نوآورانه، ابراز احساسات، رفاه عاطفی (Saefurrohman, 2024)، تقویت خواندن،

رشد زبان، تقویت مهارت‌های ریاضی و مهارت‌های تفکر (Jörissen et al, 2018) و غیره می‌شود. بنابراین آموزش و تربیت هنری از اهمیت بالایی برخوردار بوده و توجه به آموزش آن در سطح مدارس لازم است.

پیشینه پژوهش

علی‌رغم توجه و اهتمام اسناد بالادستی به آموزش و تربیت هنر؛ اما بررسی‌های انجام شده بیانگر آن است که به آموزش و تربیت هنر در سطح آموزش و در نظام تعلیم و تربیت کم‌اهمیتی می‌شود. به طوری که Javaheripour et al (2021) در پژوهش و بررسی خود بیان داشته‌اند که آموزش هنرهای تجسمی در ایران نسبت به سایر دروس مدرسه از اهمیت کمتری برخوردار است، زمان و فضای ویژه محدودی دارد و نسبت به سایر کشورها ساعت کمتری به آن اختصاص داده شده است. Rezaei (2015) در پژوهش و بررسی خود بیان داشته است که آموزش هنر در ایران به دلیل برخورداری از جایگاه برتر علوم و ریاضیات در آموزش و درک دینی برخی از هنرها به عنوان مرتبط بودن با فعالیت‌های گناه‌آلود در اسلام، جایگاهی پرحاشیه دارد. Ayatollah (2015) نیز در پژوهش خود بیان داشته است که برنامه درسی هنر در ایران بر فعالیت‌های «ساختن» با تأکید محدود بر قدرانی از هنر و آموزش ناکافی برای معلمان متمرکز است. Yousefi (2021) نیز در پژوهش خود با عنوان «بررسی وضعیت موجود تربیت هنری از دیدگاه معلمان ابتدایی» بیان می‌دارد که نتایج نشان داد که به ساخت اشیای هنری، شناخت طبیعت و اجزای آن در خلقت، شناخت زیبایی‌های طبیعت، شناخت میراث فرهنگی، تقویت حواس پنج‌گانه، درک قوانین جهان آفرینش از طریق مشاهده در آثار خلقت، ایجاد علاقه‌مندی به اقوام، آداب و رسوم ایران، درک قوانین جهان آفرینش از طریق مشاهده در آثار خلقت، کمتر از حد متوسط اشاره شده که بدین معنی است که به تربیت هنری در ابعاد مذکور در مدارس ابتدایی توجه مطلوبی نمی‌شود. بنابراین باید توجه داشت که بررسی‌ها و پژوهش‌های صورت گرفته بیانگر آن است که به تربیت و آموزش هنر در سطح مدارس ایران اهمیت لازم و کافی داده نشده و نیاز به بررسی و توجه است.

با توجه اهمیت تربیت و آموزش هنر در سطح نظام تعلیم و تربیت، بر این اساس نیز پژوهش‌های مختلفی انجام شده است که به برخی از آن‌ها اشاره می‌شود: Saif (2024) در پژوهش خود با عنوان «تأثیر آموزش هنر بر بهزیستی روان‌شناختی دانشجویان مقطع کارشناسی» بیان می‌دارد که آموزش و تربیت هنر به طور مثبت بر سطوح استرس تأثیر می‌گذارد، مهارت‌های حل مسئله را افزایش می‌دهد، تفکر نوآورانه را تقویت می‌کند و شیوه‌های ذهن آگاهی را معرفی می‌کند. Shanie (2020) در پژوهش خود مبنی بر «پدیده‌های آموزش هنر در محیط مدرسه (مطالعه موردی کاربرد آموزش هنر در محیط مدرسه)» تأکید می‌کند که آموزش هنر حساسیت زیبایی‌شناختی و هنری را تقویت می‌کند، ارزش‌های زیبایی‌شناختی را القا می‌کند و نگرش‌های انتقادی، قدرانی و خلاقانه را در دانش‌آموزان ترویج می‌کند. Roeye & Kim (2013) در پژوهش خود با عنوان «چرا به آموزش هنر نیاز داریم» بیان داشته است که آموزش هنر سلامت روان، اعتماد به نفس و مهارت‌های زندگی را بهبود می‌بخشد و خلاقیت را در دانش‌آموزان پرورش می‌دهد. Abedini Beltrak & Rezaei Zarchi (2021) نیز در پژوهش خود بیان داشته است که آموزش هنر با رویکرد تربیت هنری باعث افزایش علاقه به درس هنر در دانش‌آموزان شده و همچنین تأثیر معناداری در عشق به یادگیری آنان داشته است. Zamanidaraie (2017) در پژوهش خود بیان داشته است که یافته‌ها نشان داد که چالش‌هایی مانند نبود تخصص و مهارت کافی در آموزش هنر، سپردن تدریس این درس به معلمان غیرمتخصص، نامناسب بودن محتوای کتاب درسی، کم‌اهمیت تلقی شدن درس هنر و تخصیص زمان کلاس به دروس دیگر، محدودیت زمانی برای تدریس و تمرین، کمبود بودجه، ناآگاهی والدین از نقش هنر و همچنین سردرگمی دانش‌آموزان در انتخاب حوزه مورد علاقه‌شان، از مهم‌ترین موانع آموزش درس هنر در مدارس محسوب می‌شوند. Tabatabaei et al (2015) در پژوهش خود با نام

«بررسی موانع اجرای درس هنر از دیدگاه معلمان دوره ابتدایی شهر اصفهان» بیان می‌دارد که تحلیل‌های آماری نشان داد که نگرش منفی معلمان، کمبود نیروی متخصص، ناآشنایی معلمان با روش‌های مؤثر تدریس، نبود امکانات کافی و ارزشیابی نامناسب از درس هنر، بیش از حد متوسط بر اجرای صحیح این درس تأثیر منفی دارد. همچنین، آگاهی محدود مدیران مدارس از نقش هنر در سطح متوسط قرار دارد، در حالی که بی‌توجهی برنامه‌ریزان و مسئولان و همچنین ناآگاهی والدین از اهمیت این درس، کمتر از حد متوسط به‌عنوان موانع اجرای مطلوب آن شناخته می‌شوند.

بنابر آنچه که بیان شد آموزش هنر و تربیت هنری از اهمیت والایی برخوردار است. به طوری که اسناد بالادستی نظیر سند تحول بنیادین و برنامه درسی ملی بدان اشاره داشته و بسیاری از پژوهش‌ها بر مزایا و فواید آن تأکید کرده‌اند. از این‌رو توجه به آن لازم و ضروری است؛ اما پژوهش‌ها و بررسی‌های مختلف نیز بیان می‌دارد که وضعیت آموزش هنر و تربیت هنری در مدارس از وضعیت مطلوبی برخوردار نبوده و بررسی‌ها حکایت از وضعیت دور از مطلوب آن در سطح مدارس دارد. بر این اساس نیز پژوهش حاضر در صدد آن است تا آموزش هنر را در سطح مدارس از منظر معلمان، متخصصان و والدین مورد بحث و مذاقه قرار دهد. بر این اساس نیز هدف پژوهش حاضر را می‌توان نیازسنجی آموزش درس هنر در مدارس ابتدایی ایران (تجربه زیسته معلمان، والدین و متخصصان تربیت) دانست. بر اساس هدف پژوهش نیز سؤالات با عناوین زیر طرح و مورد بررسی قرار گرفتند.

سؤالات‌های پژوهش

سؤالات از معلمان

- ۱- در آموزش درس هنر، مدارس ابتدایی با چه موانع، مشکلات و کاستی‌هایی مواجه هستید؟
- ۲- در مقطع ابتدایی آموزش درس هنر در برنامه درسی مدارس از چه اهمیت و ضرورتی برخوردار است؟

سؤالات از والدین

- ۱- برای بهبود و توسعه وضعیت موجود آموزش درس هنر در مدارس ابتدایی چه پیشنهاداتی دارید؟
- ۲- آیا کودک شما در انجام وظایف خود در درس هنر مسئولیت‌پذیر است؟ منشأ و ریشه این رفتار کدام یک از بخش تربیتی شما بوده است؟

سؤالات از متخصصان

- ۱- آیا در دانشگاه فرهنگیان اقداماتی جهت آماده‌سازی دانشجو معلمان برای آموزش درس هنر اعمال می‌شود؟ با ذکر چالش‌های موجود، برای مسئولان دانشگاه فرهنگیان چه پیشنهاداتی دارید؟
- ۲- باتوجه به کاهش اهمیت و توجه معلمان و والدین به درس هنر، چه پیشنهاد و راهکارهایی برای معلمان و والدین دارید؟

روش

این پژوهش جزء پژوهش‌های کیفی و از نوع پدیدارشناسی^۱ است. پدیدارشناسی به معنای مطالعه تجربه زیسته یا جهان زندگی است که توسط یک فرد زیسته و تجربه می‌شود و به معنای جهان یا واقعیت جدایی از انسان نیست. در رویکردهای پژوهشی پدیدارشناسی دو روش پدیدارشناسی توصیفی (هوسرل) و پدیدارشناسی تفسیری (هایدگر) مطرح است که گرچه محققان دو تجربه زیسته را بررسی می‌کنند؛ اما در رویکرد پدیدارشناسی توصیفی، توصیف پدیده و تجربه زیسته بدون تفسیر انجام می‌شود و توصیف دقیق، مشروح و با ارائه دسته‌بندی‌ها و طبقه‌بندی‌هایی از تجارب صورت می‌گیرد و در پدیدارشناسی تفسیری هایدگر توصیف، هدف اصلی محقق نیست و به وضوح تفسیر معانی تجارب

^۱Phenomenology

ریسته افراد توسط محقق انجام می‌شود (Mastakas, 1994). پژوهش حاضر بر اساس روش پدیدارشناسی توصیفی هوسرل انجام شد.

مشارکت‌کنندگان بالقوه در این پژوهش تمامی معلمان شاغل به تدریس در شهر تبریز در سال تحصیلی ۱۴۰۳-۱۴۰۴ و والدین تمامی دانش‌آموزان در شهر تبریز و همچنین متخصصان حوزه تعلیم و تربیت (افرادی که به عنوان متخصص رشته هنر هستند) در استان آذربایجان شرقی بودند. برای انتخاب آزمودنی‌ها و تعداد آنها از رویکرد هدفمند ملاکی و معیار اشباع نظری استفاده شد: در تحقیقات پدیدارشناسی طبق پژوهش پروری، نمونه مورد نیاز حداقل ۶ و حداکثر ۵۰ است و با توجه به رویکرد اشباع نظری در ۱۵ مصاحبه از معلمان و ۱۸ مصاحبه از والدین و ۱۰ مصاحبه از متخصصان اطلاعات جدید به دست نیامد و متوقف شد. شرط انتخاب نمونه آماری، اول تمایل به شرکت در پژوهش و دوم داشتن سابقه تدریس به مدت حداقل یک سال بود.

لازم به ذکر است که مصاحبه از معلمان و والدین به صورت غیرحضوری و حضوری و در قالب سؤالاتی به صورت باز پاسخ و در برنامه‌بله صورت گرفت و بعد از انجام مصاحبه‌ها پاسخ‌های ارائه شده به صورت متن در قالب یک مجموعه عیناً پیاده‌سازی و تجمیع شد. ملاحظات اخلاقی، با ارائه توضیحات لازم در مورد اهمیت و هدف‌های پژوهش، عدم اجبار در پاسخ، عدم دریافت مشخصات فردی معلمان، محرمانگی و عدم افشای نظرات به سایرین، استفاده از نتایج صرفاً جهت ارتقا و بهبود کیفیت آموزش و اطلاع نتایج پژوهش به معلمان و والدین رعایت شد.

در پژوهش حاضر برای به دست آوردن داده‌های پژوهش از مصاحبه عمیق و نیمه ساختاریافته و نیز به شیوه گفت‌وگوی دو طرفه بهره گرفته شد و همان‌طور که اذعان شد، ابزار مورد استفاده برای جمع‌آوری داده‌ها، مصاحبه نیمه ساختاریافته بود که در آن سعی شد از طریق مصاحبه با معلمان و والدین و متخصصان، تجربه‌های زیسته آنها در ارتباط با موضوع پژوهش مورد بررسی قرار گیرد. جهت تحلیل متن مصاحبه‌های معلمان و والدین از روش کدگذاری باز منسوب به Strauss & Corbyn (2008) استفاده شد. به عبارت دیگر، براساس این رویکرد، تحلیل مصاحبه‌ها در چند سطح صورت گرفت. در مرحله کدگذاری باز متن مکتوب مصاحبه‌های معلمان و والدین و متخصصان به دقت از سوی پژوهشگر خوانده و به اجزای کوچک‌تری تقسیم شد. این اجزا در یک فرایند دائمی، مقایسه، مفهوم‌پردازی و مقوله‌بندی شدند. در کدگذاری محوری، مقوله‌هایی در مرحله پیشین شناسایی شده بودند، نظم بیشتری یافته و با ترکیب جدیدی به یکدیگر مرتبط شدند. این فرایند به این شکل صورت‌پذیری که مقوله‌های کلی‌تر شناسایی شده و ارتباط آنها باهم روشن شد. در نهایت، یک کدگذاری گزینشی که در واقع روایتی از جمع‌بندی یافته‌های پژوهش است، برای سؤال مصاحبه مشخص شده است. البته لازم به ذکر است که فرایند کدگذاری برای پاسخ‌های به دست آمده از مصاحبه معلمان و والدین تا مرحله کدگذاری باز و برای پاسخ‌های متخصصان از هر سه مراحل کدگذاری باز، محوری و گزینشی استفاده شد. چرا که متن به دست آمده از مصاحبه‌ها جهت آشکار ساختن مسئولیت‌پذیری دانش‌آموزان در پاسخ معلمان و والدین بسیار واضح بود و از طریق کدگذاری باز مسئولیت‌پذیری فراگیران و راهکارها جهت غلبه بر چالش‌های موجود مشخص شد. افزون بر این برای اطمینان از صحت تفسیر و برداشت پژوهشگران از اظهارات هر شرکت‌کننده، در صورت نیاز، مجدد با آنها تماس گرفته و صحت تفسیرها با نظری بررسی و در صورت نیاز تغییرات لازم انجام شد. در ارتباط با روایی سؤالات نیز لازم به ذکر است در طراحی سؤالات با روش پدیدارشناسی طبق پژوهش پروری، یا Mastakas (1994) و Cresswell (2007) مهم این است که افراد موضوع مورد مطالعه را چگونه تجربه کرده‌اند؟ یا افراد چه چیزی در مورد موضوع مطالعه تجربه کرده‌اند؟ حتی پژوهشگر می‌تواند روی بخش خاصی از تجربیاتی که فرد بیان می‌کند، متمرکز و سؤالات جزئی‌تر جهت بررسی عمیق‌تر طرح نماید و به طور کلی در این پژوهش ابتدا در زمینه مسئولیت‌پذیری مقالات موجود که در بخش پیشینه به ذکر آنها پرداخته شد، مطالعه و بعد از اشراف به حیطه موضوعی، برای اخذ تجربه زیسته نمونه آماری، با مشورت از اساتید علوم تربیتی و روان‌شناسی، سؤالاتی طراحی شد. در نهایت برای رسیدن به اعتبارپذیری، انتقال‌پذیری و اعتماد یا تأییدپذیری سؤالات مصاحبه و پاسخ‌های مشارکت‌کنندگان

از تکنیک‌هایی همچون استفاده از تکنیک تثلیث یا مثلث‌سازی، تکنیک کنترل اعضا، تکنیک کسب اطلاعات دقیق موافقی و خود بازبینی محققان (Abbaszadeh, 2012) استفاده شد.

یافته‌ها

دامنه سنی شرکت‌کنندگان در این پژوهش ۵۰-۲۵ سال بود. در مجموع ۱۵ مصاحبه از معلمان و ۱۸ مصاحبه از والدین و ۱۰ مصاحبه از متخصصان برآورد شده است. ویژگی‌های شرکت‌کنندگان از لحاظ مدرک تحصیلی، جنس، رشته تحصیلی، سابقه خدمت، سن در جدول زیر توصیف شده است. برای تحلیل یافته‌ها از کدگذاری استفاده شد.

جدول ۱: مربوط به مشخصات شرکت‌کنندگان در مصاحبه

ردیف	مدرک تحصیلی	جنس	رشته تحصیلی	سابقه خدمت	سن
۱	کارشناسی ارشد	مرد	آموزش ابتدایی	۲۰	۴۳
۲	کارشناسی ارشد	مرد	آموزش ابتدایی	۲۰	۴۲
۳	کارشناسی ارشد	مرد	آموزش ابتدایی	۱۵	۴۲
۴	کارشناسی ارشد	مرد	آموزش ابتدایی	۲۳	۴۵
۵	کارشناسی	مرد	آموزش ابتدایی	۲۳	۴۶
۶	کارشناسی	مرد	آموزش ابتدایی	۲۳	۴۸
۷	کارشناسی	مرد	آموزش ابتدایی	۲۳	۴۵
۸	کارشناسی	مرد	آموزش ابتدایی	۱۲	۴۴
۹	کارشناسی	مرد	آموزش ابتدایی	۱۰	۴۲
۱۰	کارشناسی	زن	آموزش ابتدایی	۱۳	۴۵
۱۱	دکتر	زن	آموزش ابتدایی	۲۰	۴۴
۱۲	دکتر	زن	آموزش ابتدایی	۲۵	۴۵
۱۳	دکتر	مرد	آموزش ابتدایی	۷	۳۰
۱۴	کارشناسی	زن	آموزش ابتدایی	۹	۳۵
۱۵	کارشناسی	زن	آموزش ابتدایی	۱۰	۴۰
۱۶	دیپلم	زن	-	-	۴۳
۱۷	دیپلم	زن	-	-	۴۰
۱۸	دیپلم	زن	-	-	۳۶
۱۹	دیپلم	مرد	-	-	۳۵
۲۰	دیپلم	مرد	-	-	۳۷
۲۱	کارشناسی	مرد	-	۲۰	۴۴
۲۲	کارشناسی	مرد	کارمند اداره	۱۵	۴۰
۲۳	کارشناسی	زن	-	-	۳۵
۲۴	کارشناسی	زن	-	-	۳۲

¹Technique

۲۵	کارشناسی ارشد	مرد	-	۱۶	۴۱
۲۶	کارشناسی ارشد	زن	کارمند آموزش و پرورش	۱۷	۴۳
۲۷	دکترا	زن	-	-	۴۳
۲۸	دکترا	زن	علوم تربیتی	۱۸	۳۸
۲۹	دکترا	مرد	علوم تربیتی	۱۶	۴۲
۳۰	دیپلم	مرد	-	-	۳۵
۳۱	دیپلم	زن	-	-	۳۰
۳۲	دیپلم	زن	-	-	۳۲
۳۳	کارشناسی ارشد	زن	آموزش علوم اجتماعی	۱۴	۴۰
۳۴	کارشناسی	زن	آموزش هنر	۱۳	۳۸
۳۵	کارشناسی	زن	آموزش هنر	۱۳	۳۸
۳۶	کارشناسی	زن	آموزش هنر	۱۴	۴۰
۳۷	کارشناسی ارشد	زن	آموزش هنر	۱۲	۴۰
۳۸	دکترا	مرد	آموزش هنر	۱۰	۴۰
۳۹	دکترا	مرد	آموزش هنر	۱۴	۴۲
۴۰	دکترا	مرد	آموزش هنر	۲۰	۴۲
۴۱	دکترا	مرد	آموزش هنر	۲۱	۴۳
۴۲	کارشناسی	مرد	آموزش هنر	۲۰	۴۴
۴۳	کارشناسی	زن	آموزش هنر	۲۶	۴۶

در این بخش هر یک از سؤال‌های بیان شده و داده‌های مربوط به هر سؤال نیز ذکر می‌شود:

سؤال از معلمان:

۱- در آموزش درس هنر، مدارس ابتدایی با چه موانع، مشکلات و کاستی‌هایی مواجه هستید؟
جدول شماره ۲. ارائه موانع و مشکلات درس هنر در مدارس ابتدایی توسط معلمان

وزن	تعداد	پاسخ
شاخص		
۰,۶۶	۱۰	نبود امکانات و لوازم مناسب برای فعالیت هنری
۰,۴	۶	نبود یا کم بودن علاقه دانش‌آموزان به دروس هنر
۰,۴۶	۷	عدم توجه و دقت معلم به درس هنر و اهمیت دادن به دروس دیگر
۰,۳۳	۵	تشویق بیشتر والدین به خواندن دروس دیگر
۰,۵۳	۸	تخصص نداشتن معلمان در انجام فعالیت‌های هنری

کاهش فرهنگ‌سازی و معتقد به آینده‌ساز نبودن یادگیری این درس	۹	۰,۶
اعتماد به نفس نداشتن معلمان در این راستا	۳	۰,۲
نبود فضای مناسب و شاد	۵	۰,۳۳
نبود زمان مناسب برای انجام فعالیت‌های هنری	۳	۰,۲
ترس دانش‌آموزان از خوب نبودن تکلیف هنری آنها	۶	۰,۴
نبود حس رقابت بین دانش‌آموزان	۴	۰,۲۶
عدم همکاری مدیران مدارس برای ایجاد مسابقات هنری	۵	۰,۳۳
ارزش‌گذاری نشدن فعالیت‌های هنری در مدارس و عدم حمایت معلمان	۴	۰,۲۶
نبود تحقیقات لازم جهت روشن‌سازی روش‌های آموزش هنر به کودکان به روش نوین	۳	۰,۲
عدم توجه دانش‌آموزان به زیبایی‌های هنری اطراف و تلاش جهت گسترش علم هنری	۸	۰,۵۳
عدم وجود استادان و معلمان کارآمد جهت آموزش زیبایی‌های هنری	۲	۰,۱۳

با توجه به جدول شماره ۲، معلمان، موانع^۱ مشکلات و کاستی‌های موجود در آموزش درس هنر را در مدارس ابتدایی ارائه دادند، نبود یا کمبود امکانات لازم جهت انجام فعالیت‌های مورد نظر معلمان، تخصص نداشتن معلمان در این درس، عدم توجه دانش‌آموزان به زیبایی‌های هنری اطراف و تلاش جهت گسترش علم هنری و کاهش فرهنگ‌سازی و معتقد به آینده‌ساز نبودن یادگیری این درس مشکلاتی هستند که توسط تعداد بیشتری از معلمان پیشنهاد شده است.

۲- اهمیت و ضرورت آموزش درس هنر در مقطع ابتدایی در برنامه درسی چیست؟

جدول شماره ۳. اهمیت و ضرورت آموزش درس هنر در مقطع ابتدایی در برنامه درسی

پاسخ	تعداد	وزن
شخص		
افزایش اعتماد به نفس دانش‌آموزان	۱۱	۰,۷۳
توجه و دقت بیشتر به محیط اطراف خود	۱۳	۰,۸۶
افزایش مهارت‌های حرکتی	۶	۰,۴
آرامش‌بخش بودن درس هنر	۱۵	۱
افزایش تمرکز دانش‌آموزان در یادگیری سایر دروس	۵	۰,۳۳
تمرکز بیشتر در انجام فعالیت‌های روزمره	۷	۰,۴۶
ایجاد و پرورش خلاقیت در دانش‌آموزان	۸	۰,۵۳
نوعی درمان موقع ناراحتی (هنر درمانی)	۹	۰,۶
پرورش تفکر خلاق و منسجم	۴	۰,۲۶
کاهش استرس و تنش‌های روزمره دانش‌آموزان	۵	۰,۳۳
روشن ساختن مسیر اکتشاف دانش‌آموزان	۳	۰,۲
افزایش فعالیت‌های دوستانه و اشتراکی دانش‌آموزان	۷	۰,۴۶

^۱obstacles

داده‌های جدول ۳ نشان می‌دهد، هنر در برنامه درسی اهمیت زیادی دارد، باعث افزایش توجه و دقت دانش‌آموزان به محیط پیرامون شده، افزایش فعالیت‌های دوستانه و اشتراکی دانش‌آموزان و اعتماد به نفس آنها را افزایش می‌دهد؛ همچنین ۱۵ نفر از معلمان آرامش‌بخش بودن درس هنر را گزارش داده‌اند.

سؤال از والدین

۱- برای بهبود و توسعه وضعیت موجود آموزش درس هنر در مدارس ابتدایی چه پیشنهادهایی دارید؟
جدول شماره ۴. پیشنهادات برای بهبود و توسعه وضعیت موجود آموزش درس هنر در مدارس ابتدایی

پاسخ	تعداد	وزن شاخص
افزایش بودجه بندی مدارس برای تهیه امکانات هنری	۱۶	۰,۸۸
تشویق معلمان و اولیا دانش‌آموزان به یادگیری	۱۱	۰,۶۱
فرهنگ‌سازی	۱۷	۰,۹۴
تهیه لوازم مورد نیاز توسط اولیا جهت انجام فعالیت هنری در خانه	۱۲	۰,۶۶
ثبت نام دانش‌آموزان در کلاس‌های هنری (در صورت داشتن شرایط لازم)	۵	۰,۲۷
افزایش سطح سواد هنری معلمان برای جذب بیشتر دانش‌آموزان	۹	۰,۵
عدم تدریس دروس دیگر در زنگ هنر توسط معلمان	۱۷	۰,۸۳
ایجاد فضای صمیمی در زنگ هنر توسط معلم	۷	۰,۳۸
دادن تکالیف جذاب توسط معلم	۸	۰,۴۴
فراهم نمودن محیطی ایمن برای آزمون و خطا دانش‌آموزان	۵	۰,۲۷
همکاری مدیر مدرسه جهت برگزاری مسابقات جذاب هنری	۱۰	۰,۵۵
بردن دانش‌آموزان به موزه‌ها و مکان‌های تاریخی هنری	۱۶	۰,۸۳
تهیه‌های کتاب‌های هنری برای معلمان توسط آموزش و پرورش	۷	۰,۳۸

مطابق با داده‌های جدول شماره ۴، والدین مجموعه راهکارهایی را برای بهبود و توسعه وضعیت درس هنر در مدارس ابتدایی را پیشنهاد دادند که فرهنگ‌سازی، بردن دانش‌آموزان به موزه‌ها و مکان‌های تاریخی هنری، افزایش بودجه مدارس برای تهیه امکانات هنری و عدم تدریس دروس دیگر در زنگ هنر توسط معلم از جمله گزارش‌هایی است که از فراوانی بیشتری برخوردار است.

۲- آیا کودک شما در انجام وظایف خود در درس هنر مسئولیت‌پذیر است؟ منشا و ریشه این رفتار کدام یک از بخش تربیتی شما بوده است؟

جدول شماره ۵. مسئولیت‌پذیری دانش‌آموزان در درس هنر و منشا و ریشه این رفتار

پاسخ	دلایل	تعداد	وزن شخص
خیر	نداشتن شور و شوق	۱۴	۰,۷۷
خیر	عدم آموزش معلم	۱۱	۰,۶۱

خیر	عدم تشویق معلم	۱۵	۰,۸۳
خیر	نبود محیط مناسب با فضای هنری	۴	۰,۲۲
خیر	تدریس دروس دیگر در زنگ هنر توسط معلم	۱۳	۰,۷۲
بله	علاقه به فعالیت‌های هنری	۶	۰,۳۳
بله	تشویق توسط والدین و شرکت در کلاس هنری	۵	۰,۲۷
بله	گردش علمی (موزه و ...)	۳	۰,۱۶
بله	حمایت توسط والدین	۴	۰,۲۲
خیر	عدم تدوین کتاب‌های منبع هنری	۴	۰,۲۲
خیر	عدم افزایش ساعات تدریس	۱۱	۰,۶۱
خیر	عدم آموزش هنر در دامنۀ طبیعت و توجه به هنر الهی	۶	۰,۳۳
خیر	عدم ارائه تکالیف سخت و مشکل توسط معلمان	۴	۰,۲۲

با توجه به داده‌های جدول ۵، بیشتر دانش آموزان در قبال درس هنر مسئولیتی را نمی‌پذیرند، با توجه به گزارش‌های موجود به دلیل عدم تشویق معلم، افزایش ساعات تدریس و تدریس دروس دیگر توسط معلم و نداشتن شور و شوق که بیشترین فراوانی را داشته است.

سؤال از متخصصان

۱- آیا در دانشگاه فرهنگیان اقداماتی جهت آماده‌سازی دانشجو معلمان برای آموزش درس هنر اعمال می‌شود؟

با ذکر چالش‌های موجود، برای مسئولان دانشگاه فرهنگیان چه پیشنهادهایی دارید؟

جدول شماره ۶. اقدامات آماده سازی دانشجو معلمان جهت آموزش درس هنر

پاسخ	دلایل	تعداد	وزن شاخص
خیر	عدم وجود استاد‌های ماهر. استخدام و جذب استاد‌های متخصص هنر جهت آموزش دانشجو معلمان	۱۰	۱
خیر	نبود علاقه دانشجو معلمان به دروس هنری، تأمین لوازم جذاب برای افزایش علاقه دانشجو معلمان	۷	۰,۷
خیر	نبود محیط و فضای مناسب هنری، ایجاد و فراهم نمودن فضایی مناسب اعمال هنری	۸	۰,۸
خیر	آموزش نامناسب، تهیه منابع درست و مناسب هنری	۴	۰,۴
خیر	عدم تشویق، توجه بیشتر استادان به دانشجویان و حمایت مهارت و استعداد هنری آنها	۵	۰,۵
بله	آرامش‌بخش بودن فعالیت‌های هنری، انجام فعالیت‌های بیشتر توسط استادان	۳	۰,۳
بله	علاقه و مهارت دانشجویان، برگزاری کارگاه‌های هنری	۴	۰,۴

با توجه به داده‌های جدول شماره ۶، در دانشگاه فرهنگیان، اقداماتی جهت آموزش هنر برای دانشجو معلمان اعمال نشده بیشترین فراوانی را داشته و جذب و استخدام استادان ماهر در فعالیتهای هنری، فراهم نمودن فضای مناسب فعالیت هنری و تهیه لوازم جذاب هنری از بیشترین فراوانی برای توصیه‌هایی برای مسئولان دانشگاه است.

۲- با توجه به کاهش اهمیت و توجه معلمان و والدین به درس هنر، چه پیشنهاد و راهکارهایی برای معلمان و والدین دارید؟

جدول شماره ۷. پیشنهادات و راهکارهایی برای معلمان و والدین

انتخابی	محوری	کدهای باز
راهکار جهت افزایش اهمیت و توجه معلمان و والدین به درس هنر	۱. افزایش سواد هنری معلمی و آموزش آن به دانش‌آموزان	۱. با توجه به اینکه معلمان در دوره ابتدایی، سواد لازم هنری را نداشته و فقط کاربرد ساده مداد رنگی با کاغذ را می‌دانند؛ بهتر است خلاقیت‌های لازم حتی با مداد رنگی ساده را آموخته تا درس برای دانش‌آموزان جذاب بوده و باعث آرامش دانش‌آموزان شود، اگر در زنگ هنر فعالیت‌های جذاب انجام نشود دانش‌آموزان به درس هنر توجه نخواهند کرد.
	۲. ثبت نام دانش‌آموزان در کلاس‌های هنری و تهیه لوازم مورد نیاز	۲. والدین برای افزایش مهارت هنری فرزندان خود و خلاقیت آنها می‌بایست آنها را در کلاس هنری ثبت نام نموده تا مهارت هنری آنها را افزایش دهند و فرزندی خلاق پرورش دهند.
	۳. فرهنگ‌سازی والدین و حمایت و تشویق دانش‌آموزان توسط والدین و معلمان	۳. معلمان در مدرسه و والدین نیز در خانه از جمله کسانی هستند که می‌توانند با تشویق و تنبیه، کودکان خود را به انجام یا عدم انجام کاری هدایت و راهنمایی کنند، معلمان و والدین با جایزه و تشویق می‌توانند کودکانی خلاق پرورش دهند.
	۴. آموزش هنر در فضایی مناسب هنری در دامنه طبیعت	۴. اگر هنر را در فضای هنری و در دامنه طبیعت انجام شود باعث افزایش علاقه دانش‌آموزان می‌شود، ایت کار همچنین باعث می‌شود از هنر الهی که برترین هنر است الهام گرفته و به خصوص نقاشی‌های خلاق بیافرینند.
	۵. همکاری مدیر مدرسه با معلمان جهت برگزاری مسابقات هنری برای افزایش فعالیت هنری دانش‌آموزان	۵. مدیر مدرسه می‌تواند با همکاری معلمان مسابقات هنری برگزار نموده و به افراد برتر این مسابقات جایزه‌های مناسبی از طرف آموزش و پرورش در نظر گرفته شود تا دانش‌آموزان در انجام فعالیت‌های هنری تلاش بیشتری کنند.

با توجه به داده‌های جدول شماره ۷، طبق مصاحبه متخصّصان پیشنهادات و راهکار آنها به معلمان و والدین این است: معلمان و والدین، دانش‌آموزان را در مدرسه و خانه تشویق نموده و در صورت لزوم جایزه دهند، همچنین معلمان با آموزش فعالیت‌های جذاب هنری؛ شاگردان خود را به درس هنر جذب نموده تا بهتر این درس را یاد بگیرند و به عنوان آخرین گزارش والدین نیز کودکان خود را به کلاس آموزش هنری ثبت نام نموده تا خلاقیت و مهارت هنری افزایش دهند.

¹Award

بحث و نتیجه‌گیری

بحث نیازسنجی آموزش درس هنر در مدارس ابتدایی از جمله موضوعات مهم تعلیم و تربیت محسوب می‌شود، این پژوهش با عنوان نیازسنجی آموزش درس هنر در مدارس ابتدایی به روش پدیدارشناسی استفاده شد. معلمان ابتدا به سؤالی مبنی بر «در آموزش درس هنر، مدارس ابتدایی با چه موانع، مشکلات و کاستی‌هایی مواجه هستید؟» پاسخ دادند. اکثریت آنان به نبود امکانات و لوازم مناسب برای فعالیت هنری اذعان داشتند. سپس نیز بر این معتقد بودند که کاهش فرهنگ‌سازی و عدم اعتقاد به آینده‌ساز نبودن یادگیری این درس از جمله مشکلات موجود در این راستا است. در ادامه نیز به مواردی نظیر تخصص نداشتن معلمان در انجام فعالیت‌های هنری، عدم توجه دانش آموزان به زیبایی‌های هنری اطراف و تلاش جهت گسترش علم هنری، عدم دقت و توجه معلم به درس هنر و اهمیت دادن به دروس دیگر و غیره را برشمردند که بر اعتقاد آنان موارد حاضر از جمله مشکلات و مسائلی است که در آموزش و یادگیری درس هنر وجود دارد. بر این اساس باید گفت که فقدان امکانات و لوازم لازم بر کیفیت آموزش و یادگیری هنر تأثیرگذار بوده و در این راستا نیز نبود ابزار و وسایلی نظیر رنگ و کاغذ و سازهای موسیقی و غیره موجب محدودیت در خلاقیت و رغبت مترتبان می‌شود. از طرفی نیز فقدان مکان لازم نظیر کارگاه‌های هنری یا سالن‌های اجرای نمایش و تئاتر و غیره آموزش هنر را تأثیرگذار نکرده و موجب می‌شود که انگیزه و رغبت مترتبان به درس هنر کاسته شود. از طرفی نیز از جمله مسائل و مشکلات موجود در این راستا نبود باوری درست و دقیق درباره آینده درس هنر است. به طوری که باید گفت که خیلی از معلمان و والدین و دست‌اندرکاران آموزش متأسفانه درس هنر را درس مهم و پراهمیت تلقی نکرده و بر این اساس نیز آن را درس فرعی می‌دانند. این امر نیز موجب می‌شود تا اهتمام لازم بر این درس وجود نداشته باشد و بر این بنیان نیز سرمایه‌گذاری لازم را در این درس نداشته باشند. بر این اساس باید گفت که پذیرش هنر به عنوان درسی بسیار کاربردی و پرارزش می‌تواند آینده شغلی تازه‌ای را برای بسیاری از دانش‌آموزان ایجاد نماید. فقدان وجود معلمان و مربیان متخصص در این راستا نیز موجب می‌شود که درس هنر به‌طور حرفه‌ای آموزش داده نشود و این نیز باعث بکارگیری بسیاری از روش‌های غیرکاربردی شده و باعث می‌شود که دانش‌آموزان نتوانند با مهارت‌های هنری آشنا شوند. به طوری که عدم آشنایی مربیان و معلمان با روش‌های کاربردی آموزش هنر انگیزه دانش‌آموزان را تحت تأثیر خود قرار داده و آنان را از فراگیری تکنیک‌های نوین هنری باز می‌دارد. همچنین باید گفت که بسیاری از عوامل و دلایل موجب عدم رغبت دانش‌آموزان به درس هنر شده به طوری که موجب می‌شود تا آنان نسبت به زیبایی‌های هنری بی‌توجه باشند؛ از این حیث نیز عواملی نظیر کمبود آشنا و آگاهی از زیبایی‌های هنری، به‌کارگیری روش‌های غیرجذاب و محیط نامناسب می‌تواند از این جهت تأثیرگذار باشد. به طوری که عدم آموزش درست و صحیح درس هنر و نداشتن تجربه کافی در این راستا موجب می‌شود که دانش‌آموزان صرفاً درس هنر را یک درس هنری تلقی داشته و از زیبایی‌های آن غافل باشند.

معلمان در ادامه نیز در معرض سؤالی مبنی بر اهمیت و ضرورت آموزش درس هنر در مقطع ابتدایی در برنامه درسی از معلمان پرسیده شد. اکثریت آنان در پاسخ به سؤال حاضر آرامش‌بخش بودن درس هنر را تأکید کردند؛ سپس نیز توجه و دقت بیشتر به محیط اطراف خود را از اهمیت و ضرورت آموزش هنر دانستند و در ادامه نیز افزایش اعتماد به نفس دانش‌آموزان را در این راستا پراهمیت دانستند. همچنین به مواردی نظیر نوعی درمان موقع ناراحتی، ایجاد و پرورش خلاقیت در دانش‌آموزان، تمرکز بیشتر در انجام فعالیت‌های روزمره، افزایش فعالیت‌های دوستانه و اشتراکی دانش‌آموزان و غیره را در این راستا برشمردند. بر این اساس باید تأکید داشت که به دلیل آن که هنر دارای ذاتی همراه با خلاقیت و آزادانه دارد می‌تواند تأثیرات بسیار زیادی بر ذهن از نظر آرامش بخشی بر آن داشته باشد همچنین می‌تواند تأثیرات بسیاری بر روح و روان داشته باشد و از این جهت نیز مورد اهتمام است زمانی که فرد نقاشی می‌کشد و یا از موسیقی استفاده می‌کند و یا مجسمه سازی می‌کند و یا هر فعالیت هنری دیگری انجام می‌دهد در واقع بایستی بیان داشت که قادر است احساسات و افکار خود را بدون اینکه محدودیتی داشته باشد ظهور رسانده و این امر نیز موجب کاهش اضطراب

و استرس آن خواهد بود نیز می‌توان گفت درس هنر با انواعی از رنگ‌ها اشکال و یا ملودی‌ها همراه است می‌تواند به همراه خود شادی شغف آرامش و تسکین بسیاری از آلام را به همراه داشته باشد همچنین می‌توان گفت زمانی که حواس انسانی بر خلق یک اثر هنری متمرکز می‌شود قادر است ذهن را از بسیاری از مسائل و مشکلات و نگرانی‌هایی که در زندگی روزمره در پی دارد دور کرده و موجب شود که فرد احساس شادمانی و رضایت داشته باشد باید گفت که درس هنر و آموزش آن می‌تواند به عنوان یک مسیر ارتباطی غیر کلامی قلمداد شود چرا که قادر خواهد بود که به افراد کمک کند که احساسات خود را بهتر و مؤثرتر درک داشته و آنها را مدیریت کند بر این اساس نیز یاد گرفتن درس هنر در پی خود می‌تواند تأثیرات بسیار شگرفی را بر سلامت انسان و به‌خصوص سلامت روان آن داشته باشد. همچنین درس هنر با عنایت به آن که همراه با توجه به زیبایی‌های دقیق دنیای اطراف و جهان پیرامون است؛ موجب می‌شود که افراد به دنیای پیرامون خود توجه داشته و به جزئیات آن اهتمام ورزد. همچنین باید گفت که زمانی که فردی نقاشی می‌کشد یا عکاسی می‌کند مسلماً به انواع رنگ‌ها و نور و جزئیات اشیا توجه داشته و این امر نیز موجب می‌شود که شخص جزئیات دقیق پیرامون خود را به طور دقیق موشکافی کرده و بهتر درک نماید. به طوری که در پی این امر توجه به جزئیات محیط موجب افزایش قدرت خلاقیت و تحلیل شده و حافظه و ذهن را تقویت می‌دهد. همچنین باید بیان داشت که درس هنر و آموزش آن به دانش‌آموزان می‌تواند نقش بسزایی در ارتقا اعتماد و عزت نفس دانش‌آموزان شده و بر این اساس نیز دانش‌آموزان قادر باشند ایده‌ها و احساساتشان را بوسیله خلاقیت به منصه ظهور رسانند. به طوری که دانش‌آموزی که احساسات و ایده‌های خود را از طریق آثار هنری خود بیان می‌کند در او احساس برتری و ارزشمندی به وجود می‌آید. همچنین می‌توان گفت که هنر و به‌کارگیری آن و آموزش آن نیز به اذعان معلمان می‌تواند در مواقع مشکل و ناراحتی تأثیرگذار بوده و موجب شود تا دانش‌آموزان ناراحتی‌های خود را درمان کنند؛ چراکه همان طوری که بیان شد از آنجایی که هنر قادر است تا احساسات افراد را ظهور و بروز دهد بر این اساس نیز قادر است تا اضطراب و استرس و ناراحتی آنان را کنترل کرده و بر این اساس نیز ضمن تأثیر بر آرامش ذهنی آن‌ها موجب تقویت تفکر و تمرکز شده و فشار روانی‌شان را کم کند.

والدین دانش‌آموزان نیز در پژوهش حاضر حضور داشتند؛ از آنان سؤالی مبنی بر چگونگی بهبود وضعیت موجود آموزش درس هنر پرسیده شد. اکثر آنان بیان داشتند که عواملی نظیر فرهنگ‌سازی و عدم تدریس دروس دیگر در زنگ هنر به عنوان راهکاری برای بهبود وضعیت هنر تأکید داشتند. همچنین والدین افزایش بودجه‌بندی مدارس برای تهیه امکانات هنری و بردن دانش‌آموزان به موزه‌ها و مکان‌های تاریخی هنری را نیز در این مسیر بسیار مؤثر دانستند. در ادامه نیز به مواردی نظیر تهیه لوازم مورد نیاز توسط اولیا جهت انجام فعالیت هنری در خانه، تشویق معلمان و اولیا دانش‌آموزان به یادگیری، همکاری مدیر مدرسه جهت برگزاری مسابقات جذاب هنری و غیره اشاره داشتند. بر این اساس باید گفت که با عنایت بر عدم آشنایی معلمان و دست‌اندرکاران آموزش با اهمیت درس هنر، در نتیجه آن را درسی فرعی و کم‌اهمیت جلوه داده و امر حاضر باعث می‌شود که دروس دیگر را در زنگ هنر تدریس کنند. بر این اساس نیز بایستی معلمان، والدین و مربیان و دانش‌آموزان از اهمیت درس هنر آگاه باشند؛ به طوری که در این راستا ضمن تبیین آنان در این راستا باید سعی داشت که روش‌های متنوع تدریس در این مسیر باید بکار گرفته شود. به طوری که ضمن واقف بودن به اهمیت درس هنر بایستی دروس دیگر را در این زنگ تدریس نکرده و با تسلط بر روش‌های تدریس متنوع در این راستا درس هنر را به نحو مطلوبی ارائه دهند. از طرفی باید تأکید داشت که بنابر آنچه که بیان شد درس هنر با عنایت بر آنکه تأثیرات بسیار مطلوبی بر ذهن و روان انسان دارد؛ بایستی از این حیث نیز فرهنگ‌سازی لازم در این راستا در جهت تبیین و نهادینه‌سازی اهمیت و فواید و پیامدهای مثبت آن در سطح افراد انجام شود. به طوری که رسانه‌ها و شبکه‌های اجتماعی در این راستا قادرند نقش بسزایی را با ترویج ارزش هنر و تأثیر آن بر موفقیت دانش‌آموزان داشته باشند. از طرفی نیز تجربه رودرو و مستقیم آثار هنری و تاریخی به عوض یادگیری محض تئوری برنامه درسی هنر می‌تواند تأثیرات مطلوبی را بر درک و علاقه دانش‌آموزان داشته باشد. به طوری که بازدید از مراکز هنری و موزه‌ها و اماکن

هنری و تاریخی می‌تواند ضمن تأثیر مثبت بر ذهن و روان دانش‌آموزان، آنان را به خلق آثار هنری ترغیب ساخته و تأثیرات خوبی داشته باشد.

والدین دانش‌آموزان پاسخگوی سؤالی با مفهوم مسئولیت‌پذیری دانش‌آموزان در درس هنر نیز بودند. اکثریت والدین بیان داشتند که دانش‌آموزان در قبال درس هنر و تکالیف آن رغبتی نشان نداده و مسئولیت‌پذیر نیستند. والدین بیان داشتند که از جمله دلایل عدم مسئولیت‌پذیری دانش‌آموزان در این راستا دلایلی همانند عدم تشویق معلم، نداشتن شور و اشتیاق، عدم آموزش معلم، عدم افزایش ساعات تدریس و غیره است. اما برخی از والدین نیز بیان داشتند که دانش‌آموزانشان در این راستا مسئولیت‌پذیر بوده و دلایلی نظیر علاقه به فعالیت‌های هنری، گردش علمی، حمایت توسط والدین را برشمردند. بر این اساس باید توجه داشت که چنانچه اگر دانش‌آموزان نسبت به درس هنر شور و اشتیاق لازم را نداشته باشند و رغبتی بر این درس نداشته باشند، مسلماً درس حاضر را پراهمیت و با ارزش تلقی نداشته و زمان و وقت کافی را برای انجام تکالیف آن به خرج نخواهند داد. به طوری که اگر چنانچه معلم نتواند از روش‌های جذاب، گیرا و شوق برانگیزی استفاده نماید و از طرفی اگر دانش‌آموزان آگاهی لازم در این راستا نداشته باشند مسلماً از درس هنر فاصله گرفته و در قبال آن نیز احساس مسئولیت نخواهند داشت. بنابراین باید تأکید داشت که نقش معلم نیز در این راستا جهت ترغیب کردن دانش‌آموزان به درس هنر اهمیت داشته، به طوری که امر حاضر مستلزم آن است تا معلمان به درس هنر و تکالیف دانش‌آموزان بازخورد مثبتی را ارائه داده و تلاش دانش‌آموزان را در این راستا بی‌اهمیت جلوه ندهند. از طرفی معلم وظیفه دارد تا دانش‌آموزانی که در این درس احساس مسئولیت دارند را تشویق کرده و آنان را الگویی برای دانش‌آموزان دیگر معرفی نمایند؛ بر این اساس نیز وضعیت تا حدودی مطلوب خواهد شد.

برای ارتقا اهمیت پژوهش حاضر و تقویت یافته‌های آن از نظرات متخصصان حیطه آموزش هنر نیز استفاده شد. به طوری که متخصصان آموزش هنر به سؤالی با عنوان «آیا در دانشگاه فرهنگیان اقداماتی در جهت آماده‌سازی دانشجو معلمان جهت آموزش درس هنر اعمال می‌شود؟ با ذکر چالش‌های موجود، برای مسئولان دانشگاه فرهنگیان چه پیشنهاداتی دارید؟» پاسخ دادند. بیشتر آنان در پاسخ به سؤال حاضر جواب منفی داده و علت عمده آن را عدم وجود استاد‌های ماهر دانستند و علاج این امر را استخدام و جذب استاد‌های متخصص هنر جهت آموزش دانشجو معلمان دانستند. همچنین نبود محیط و فضای مناسب هنری از جمله چالش‌های مطرح شده توسط متخصصان بود که متخصصان برای بهبود این امر، ایجاد و فراهم نمودن فضایی مناسب اعمال هنری را پیشنهاد دادند. در ادامه به نبود علاقه دانشجو معلمان به دروس هنری نیز اشاره داشتند و بر این اساس نیز، تأمین لوازم جذاب برای افزایش علاقه دانشجو معلمان را ضروری دانستند. بر این اساس باید گفت که نظر متخصصان بر عدم وجود اساتید خبره و ماهر در این راستا است و یا به عبارتی در این زمینه دانشگاه فرهنگیان با کمبود مواجه است. مسلم است که اگر چنانچه در دانشگاه اساتید ماهر و خبره‌ای در این زمینه وجود نداشته باشد دانشجویان از آموزش لازم در این مسیر بی‌بهره شده و مهارت‌های لازم را در این راستا دریافت نخواهند کرد. در آینده نیز به طور مسلم به دانش‌آموزان آموزش‌های مؤثری را در درس هنر ارائه نخواهند داد. بر این اساس برای حل مشکل حاضر بایستی اساتید لازم و مجرب و ماهر برای آموزش درس هنر در سطح دانشگاه در نظر گرفته شود. همچنین باید گفت که بسیاری از دانشجویان از علاقه کافی در این راستا برخوردار نبوده و زمانی که دانشجویان از رغبت و انگیزه و علاقه کافی در این مسیر برخوردار نباشند، یادگیری لازم و کافی و مناسبی را در درس هنر نخواهند داشت البته این بی‌علاقگی و بی‌رغبتی می‌تواند ناشی از نبود امکانات لازم و کافی در این راستا باشد؛ به طوری که با عنایت بر امر حاضر مطلوب آن است تا امکانات و فضای لازم برای دانشجویان جهت فراگیری هنر مهیا شود.

متخصصان در ادامه نیز جهت پراهمیت داشتن آموزش هنر و فعالیت‌ها هنر پیشنهاداتی را برای معلمان و والدین ارائه دادند. آنان افزایش سواد هنری معلمی و آموزش آن به دانش‌آموزان، ثبت نام دانش‌آموزان در کلاس‌های هنری و تهیه لوازم مورد نیاز، فرهنگ‌سازی والدین و حمایت و تشویق دانش‌آموزان توسط والدین و معلمان، آموزش هنر در فضایی

مناسب هنری در دامنه طبیعت و همکاری مدیر مدرسه با معلمان جهت برگزاری مسابقات هنری برای افزایش فعالیت هنری دانش آموزان را از جمله پیشنهادات و راهکارها موجود در این راستا برشمردند. بر این اساس باید گفت که اگر چنانچه معلمان و مربیان آموزش هنر از دانش و مهارت کافی در این راستا برخوردار باشند مسلماً خواهند توانست تا هنر و فعالیت‌های هنری را در دانش‌آموزان تبیین کرده و نهادینه ساخته و درس حاضر را بسیار جذاب و گیرا کنند. به طوری که آگاهی معلمان از روش‌های تدریس جذاب و گیرا خواهد توانست تا ارائه درس حاضر را کیفیت داده و رغبت و انگیزه دانش‌آموزان را تقویت دهند. همچنین ثبت‌نام دانش‌آموزان در کلاس‌های هنری نیز می‌تواند بسیار مفید باشد؛ چراکه می‌تواند خلای را که در سطح کلاس و با عنایت بر زمان کمی که برای درس هنر وجود دارد را پوشش دهد و در فضایی بازتر و با زمانی بیشتر به هنر و آموزش و یادگیری آن پرداخته شود. به طوری که مسلماً تجربه عملی دانش‌آموزان از درس هنر در چنین فضاهایی می‌تواند تأثیرات مطلوبی بر فعالیت هنری آنان داشته باشد. از سویی راه‌اندازی مسابقات هنری در سطح مدارس نیز می‌تواند در این راستا تأثیر بسزایی داشته باشد؛ به طوری که مسابقات می‌توانند فضای رقابتی سالم و انگیزه‌بخشی برای دانش‌آموزان ایجاد کرده و آن‌ها را به فعالیت‌های هنری تشویق کنند. وقتی مدیران از برنامه‌های هنری حمایت کنند، ارزش و جایگاه هنر در مدرسه تقویت شده و دانش‌آموزان آن را جدی‌تر می‌گیرند. برگزاری مسابقات هنری همچنین فرصتی برای نمایش استعدادهای دانش‌آموزان و قدردانی از تلاش‌های آن‌ها فراهم می‌کند. این رویدادها موجب افزایش خلاقیت، اعتمادبه‌نفس و تعامل بیشتر میان معلمان و دانش‌آموزان می‌شود. در نتیجه، همکاری مدیران و معلمان در این زمینه می‌تواند نقش مهمی در ارتقای جایگاه درس هنر در مدرسه داشته باشد.

بنابراین پیشنهاد می‌شود معلمان سواد علمی خود را بالا ببرند و فعالیت‌های جدید هنری آموخته و به دانش‌آموزان خود یاد بدهند و در زنگ هنر نیز دروس عقب مانده خود را تدریس نکنند؛ همچنین والدین نیز استعداد هنری کودکان خود را کشف کرده و با ثبت نام کردن در کلاس هنری مهارت هنری آن‌ها را بالا ببرند تا در آینده به هنرمندان ماهر تبدیل شده و به آیندگان نیز مهارت هنری خود را بیاموزند؛ معلمان نیز در صورت مشاهده استعداد هنری دانش‌آموزان خود، آنها را تشویق و حمایت کنند. آموزش و پرورش نیز با افزایش بودجه در مدارس برای لوازم هنری اولای فضایی مناسب این فعالیت‌های هنری را فراهم نمایند تا متناسب با روحیه دانش‌آموزان تنظیم شود و معلم متخصص هنر را در مدارس ابتدایی استخدام نمایند.

مشارکت نویسندگان

مقاله حاضر نتیجه پژوهش مشارکتی نویسندگان مذکور در فایل مقاله است. گردآوری مصاحبه و تحلیل آن بر عهده خانم لیلا عباسزاده بوده است.

تشکر و قدردانی

نویسنده برخود لازم می‌داند از کلیه معلمانی که در فرایند پژوهش همکاری نموده‌اند، تشکر و قدردانی بنماید.

تعارض منافع

«هیچ‌گونه تعارض منافع توسط نویسندگان بیان نشده است»

References

Abbaszadeh, Mohammad. (2012). A Reflection on Validity and Reliability in Qualitative Research. Journal of Applied Sociology, 23(1): 19-34. [In Persian]

- Abedini-Beltrak, Maymant and Rezaei-Zarchi, Malouka. (1400). Investigating the effect of art education with an art education approach on interest in art lessons and love of learning. *Curriculum Studies*, 16(20): 127-146. [In Persian]
- Amini, Mohammad (2017). A critique of the book on the curriculum and art education in education. *Critical Research Journal of Humanities Texts and Programs*, 6(3): 1-17. [In Persian]
- Aswad, Siavash and Eslami, Idris (2021). Art education curriculum in primary school from the perspective of teachers in Mahabad city. *New Educational Thoughts*, 17(1): 183-218. [In Persian]
- Creswell, J. W. (2007). *Qualitative inquiry and research design: choosing among five approaches*. Thousand oaks, ca; sage publications.
- Cunliffe, L. (2010). Representing and practicing meaningful differences in a well-structured but comply art curriculum. *Curriculum Studies*, 42(6), 727-750.
- Fathi, Maryam and Rahmani, Ashkan (2012). Investigating the extent of artistic education goals in the content of the eighth grade culture and art textbook. *Journal of Critical Research on Humanities Texts and Programs*, 22(3): 439-467. [In Persian]
- Fowler, Charles (1989). *The Art are Essential to Education*. Educational Leadership. USA.
- Hauseman, Jerome J (1971). *Training Of Teachers*. The Encyclopedia of Education. The Macmillan Company. The Free Press.
- Javaheripour, Iman; Abbasi, Effat; Kian, Marjan and Hassanpour, Mohsen. (1400). A comparative study of the primary visual arts curriculum in Australia, Canada, Iran and Ireland. *Iranian Quarterly Journal of Comparative Education*, 4(2): 1097-1116. [In Persian]
- Jörissen, B., Klepacki, L., & Wagner, E. (2018). Arts education research. In *Oxford Research Encyclopedia of Education*.
- Kurbanov, Sukhrob (2021). Art Educational Period Of Independence. *The American Journal of Social Science and Education Innovations*, 3(10): 4_12.
- Minoo Aiatollahi, T. (2015). *An analysis of the elementary art education curriculum in Iran/Minoo Aiatollahi Tabar* (Doctoral dissertation, University of Malaya). [In Persian]
- Moustakas Clark E (1994). *Phenomenology research methods*. Thousand Oaks. Ca: Sage Publications.
- Rezaei, S. (2015). Arts Education in Iran: An Interview with Khosrow Bagheri Noaparast. *Arts Education Policy Review*, 116(1), 51-56. [In Persian]
- Roege, G. B., & Kim, K. H. (2013). Why we need arts education. *Empirical Studies of the Arts*, 31(2), 121-130.
- Saefurrohman, N. (2024). The role of art education in developing creativity and expression in early childhood. *Journal of Pedagogy*, 1(3), 95-102.
- Saif, M. M. (2024). Impact of Arts Education on Psychological wellbeing among Undergraduate Students. . [In Persian]

- Shanie, A. (2020). Art Education Phenomena in The School Environment (a case study of the application of art education in a school environment). *International Journal of Social Learning (IJSLS)*, 1(1), 35-41.
- Shevtsova, O., Tiahur, L., Tsyhaniuk, L., Kachurynets, S., & Bodnaruk, I. (2024). The role of art education in personality development.
- Tabatabaei, Minoo; Abbasi, Parvin and Murtabah, Azam (2016). Investigating the obstacles to implementing art lessons from the perspective of elementary school teachers in Isfahan. *Quarterly Journal of Preschool and Elementary School Studies*, 1(3): 1-15. [In Persian]
- Yousefi, Hassan (2021). A study of the current state of art education from the perspective of elementary teachers. *Progress in Educational Sciences and Counseling*, (14): 87-102[In Persian].
- Zamanidarae, Fatemeh (2017). Investigating the problems and limitations of the art course in the first secondary school from the perspective of teachers: a qualitative research; case study of Fereydan County. *First International Conference and Third National Conference on Management and Humanities Research*. 13 Ardebi Behesht 2017, University of Tehran.[In Persian]
- Zhang, Minyan (2022). Analysis on The Integration Path Of folk art Education based on Spiritual Cognitive Psychology. *Psychiatria Danubina*, 34(5): 140_143.